

Vízia múzea budúcnosti

Vision of a Museum of the Future

DANKA ŠUBOVÁ

Hurbanova 211/ 15, 033 01 Liptovský Hrádok, e-mail: dsubovalh52@gmail.com

Keywords

museum funds and documents, general public, protective equipment, digitization, marketing instruments, wide-society topics, international cooperation, Slovak Museum of Nature Protection and Speleology (SMOPaJ)

Abstract

In addition to the main activity, administration of museum funds, documents, and presentation of them to the general public, certain new priorities for museums appear for the future. They are: closer cooperation with academic institutes, checking of compliance with safety at work with protective equipment during treatment of collections and documents, as well as in disinfection of the surroundings, digitization as an instrument for study, protection of collections and documents, but also for more effective homeland and international cooperation, application of the new marketing instruments in work with the public, reflecting on new society-wide topics and application of the new forms of work with the public.

Aj keď múzeá patria k fondovým a pamäťovým inštitúciám s jasne definovanými cieľmi a úlohami, predsa sa v ich činnosti objavujú v určitých obdobiach nové trendy. Základnou úlohou múzeí je odborná správa múzejných fondov a dokumentov v súlade s ich zameraním alebo ich špecializáciou, do čoho patrí akvizícia, uloženie a ochrana, odborné spracovanie a ich prezentácia širokej verejnosti. Najbežnejšou, alebo nosnou formou prezentácie pre verejnosť sú múzejné expozície. Pri absencii týchto dvoch základných foriem múzejnej práce, starostlivosti o fondy a ich prezentáciu, ťažko môžeme dlhodobejšie hovoriť o múzeu ako o inštitúcii. Aj pri napĺňaní týchto parametrov činnosti múzea však dochádza z času na čas k zmene uhla pohľadu.

Kým v 90-tych rokoch minulého storočia bolo hlavným trendom dosiahnutie kvantity zbierkových fondov múzeí, čoho ukazovateľom bol počet zbierkových predmetov, v 20-tych rokoch 21.storočia sa situácia výrazne mení. Dôraz sa kladie na kvalitatívny parameter, dlhodobú stratégiu akvizičnej činnosti v súlade so zameraním toho – ktorého múzea a na napĺňanie z nej vyplývajúcej strednodobej akvizičnej politiky múzea (ŠUBOVÁ et al. 2018). V niektorých prípadoch sa dokonca preferuje ekologické kritérium, nezvy-

šovania energetickej náročnosti rozširovaním depozitárnych priestorov, hlavne pri múzeách so zbierkovými predmetmi veľkých rozmerov, ako sú automobily, lode, lietadlá. Tento trend začína prevládať hlavne u severských krajín. Z tohto pohľadu je trochu diskutabilné všeobecne podporovať trend otvorených depozitárov pre všetky typy múzeí. Technické múzeá majú svoje exponáty prezentované aj tak väčšinou akousi formou otvorených depozitárov, dokonca niekedy ich časti aj v externých priestoroch ako napríklad Múzeum poľnohospodárskej techniky Srbska, Múzeum SNP v Banskej Bystrici aj ďalšie. Tu je zase na mieste zvážiť ohrozenie zbierkových predmetov trvalým pôsobením klimatických podmienok. Na druhej strane môžeme vidieť ako druhý extrém pre možné šetrenie priestoru aj údajné zvýšenie kvality zbierkového fondu, snahu o absolútne vylúčenie duplicity zbierkových predmetov, čo u prírodovedných zbierok nielenže nemá opodstatnenie, ale dokonca je v protiklade s novými trendami zisťovania genetickej diverzity na základe štúdií zbierok prírodovedných múzeí. Takéto štúdiá dokonca pomáhajú vytyčovať konkrétne stratégie ochrany pre jednotlivé druhy živočíchov i rastlín. Samozrejme že aj v tomto prípade je potrebné mať jasne definované ciele čo a z akých lokalít a za akým účelom sa bude zbierať. A tu prichádza jednoznačne celosvetovo potreba spolupráce prírodovedných múzeí s akademickými pracoviskami a vzájomná koordinácia výskumných úloh, ktorá je u nás ešte len veľmi ojedinelá a hlavne nie je koordinovaná, ale je len výsledkom dobrovoľnej aktivity jednotlivcov na rôznych úrovniach riadenia. A toto by mala byť prvá vízia múzea budúcnosti.

Čo sa týka uloženia zbierok a dokumentov poznáme rôzne typy depozitárov, bežný, otvorený, študijný, v prípade archívov hovoríme o depotoch. Pre prírodovedné múzeum je vhodný bežný typ depozitára, s nastavením parametrov vlhkosti a teploty podľa typov zbierok, čo platí aj pre listinné dokumenty. Otvorený depozitár je tu zbytočným luxusom z pohľadu energetickej náročnosti a tým zároveň aj z ekonomického, ale aj ekologického pohľadu. Na predstavenie čo najväčšieho počtu zbierkových predmetov širokej verejnosti by mali slúžiť vhodne postavené expozičné celky, prípadne častejšie obmieňané výstavy dopĺňané vždy aj kópiami listinných dokumentov. Pre odbornú verejnosť od študentov až po vedeckých pracovníkov, ale aj zberateľov amatérov, by mal slúžiť dostatočne veľký a dobre vybavený študijný depozitár, archívny depozitár, laboratóriá, či preparatórium. V súčasnosti sa objavili u nás aj názory na premiestnenie všetkých listinných dokumentov z múzeí do štátnych archívov. Múzeí, ktoré majú vlastný archív sa to samozrejme netýka, čo je aj prípad SMOPaJ. Napriek tomu si myslím, že všetky listinné materiály v súvislosti so zbierkou patria do múzea, lebo sú súčasťou dokumentácie viažucej sa priamo ku zbierke, aj keď určite existujú aj prípady, kde sa dá ťažko určiť presná hranica, ale to už je vecou dohody, ako aj pri mnohých ďalších prípadoch a to nielen v múzejníctve.

Čo sa týka ochrany, je nevyhnutné dodržiavanie stanovených parametrov vlhkosti, teploty, osvetlenia ale aj prašnosti (HUPKO et al. 2018). U prírodovedných zbierok je nevyhnutné pravidelné ošetrovanie chemicky, zmrazovaním a pri každom premiestňovaní zabezpečenie ošetrovania prechodom zbierkových predmetov cez tranzitný depozitár.

Pri chemickom ošetrovaní je nevyhnutnou potrebou sledovanie nových prípravkov, ich účinnosti ale aj bezpečnosti a potreby ochrany pri ich použití. Všeobecným pravidlom je a vždy aj bude, že čím účinnejší prostriedok na ošetrovanie zbierok, tým nebezpečnejší bude aj pre človeka. A tu prichádza druhá vzia do budúcnosti, dodržiavanie bezpečnosti pri používaní dezinfekčných prípravkov a jeho prísna kontrola zo strany zamestnávateľa, čo tak trochu stále u nás v múzejnej komunite absentuje. Zaujímavým a novším trendom ochrany zbierok je ich digitalizácia. Štúdium digitálnych skenov niekedy len uľahčí výber pre detailnejšie štúdium zbierkového predmetu in situ, ba dokonca niekedy uľahčuje štúdium zbierky aj pri absencii samotného zbierkového predmetu, možnosťou pozorovania zvýraznených detailov, ktoré sú voľným okom nepostrehnuteľné. Takýto postup znižuje manipuláciu so zbierkou, čo prispieva k jej ochrane. Obzvlášť významný je tento fakt pri štúdiu archívnych dokumentov. Digitalizácia tiež umožňuje lepšiu komunikáciu medzi múzeami aj z celosvetového pohľadu, čo by malo byť ďalšou významnou víziou múzea budúcnosti ako to odznelo na konferencii CIMUSET v kanadskej Otawe (ŠUBOVÁ 2019).

Medzi hlavné prezentačné aktivity múzea patria expozície a výstavy. Prvé dlhodobejšie, s komplexným pokrytím sledovanej a riešenej problematiky múzeom, druhé krátkodobejšie obyčajne s riešením jednej témy. V tejto oblasti prebiehal určitý boj ešte donedávna medzi potrebou návštevníka zabávať za každú cenu, medzi zapojením nových technológií prakticky bez obmedzenia a medzi tým, že múzejná expozícia má mať najmä výchovnovzdelávací charakter a je charakteristická hlavne prezentáciou zbierkového fondu toho ktorého múzea. V opačnom prípade sa nám stratí rozdiel prinajmenšom medzi múzeom a vedeckým centrom. Samozrejme, že moderná expozícia musí obsahovať interaktívne prvky, zábavnú formu prezentácie časti jednotlivých celkov, zapojenie nových technológií, ale musí predovšetkým prezentovať múzejný fond múzea v logických výchovnovzdelávacích celkoch. Myslím si, že aj keď už nemôžeme hovoriť o expozíciách SMOPaj ako o celkom nových expozíciách, tento parameter určite spĺňajú. A tento trend podporili aj prezentácie, ktoré odzneli na celosvetovej konferencii ICOM v brazílskom Rio de Janeiro (ŠUBOVÁ 2013). Trochu iná situácia je pri výstavách. Aj keď väčšina výstav by mala tiež prezentovať v najväčšej možnej miere časť zbierkového fondu múzea, predsa už Waidecher hovorí o type informatívno-formatívnych výstav (WAIDACHER 1999). Tieto sa môžu z tohto pravidla vymykať a byť založené len na panelovej forme prípadne doplnenej audiovizuálnou technikou či modelmi. K takým výstavám nášho múzea patrí napr. výstava *Život zo skúmavky* s problematikou vysvetlenia významu pohlavného rozmnožovania pre biodiverzitu v prírode a poukázaním ohrozenia tohto procesu zhoršením životného prostredia. Podobnú rovnomennú výstavu sme mohli vidieť aj na celosvetovej konferencii CIMUSET vo Fínsku (ŠUBOVÁ 2012). K tomuto typu výstav u nás patria aj výstavy *Ohrozený život – zo života bunky*, *cyklus Biodiverzita agrofondu – Plánky*, *Fazuľky starých materií*, *Krása z ríše rastlín*, *Nespútané živly* či *Bionika*. Nie sú naviazané na zbierkový fond múzea ale tematicky problematiku životného prostredia vhodne dopĺňajú. Mnohé výsta-

vy však aj u nás kopírujú klasický smer predstavenia čo najväčšieho počtu zbierkových predmetov, čo bolo začiatkom storočia aj jedným kritériom pri hodnotení výstav. Toto môžeme považovať dnes už za akceptovanú ale predsa stále aj víziu múzea budúcnosti, predstavenie čo najväčšieho počtu zbierkových predmetov vlastného zbierkového fondu prípadne aj archívnych dokumentov v múzejných expozíciách a výstavách.

Pri tejto kapitole by som sa rada zastavila ešte pri téme kontroverznosť múzejných prezentácií ako marketingový nástroj, ktorá bola nosnou témou rokovania CIMUSET v Brazílii v rámci generálnej konferencie ICOM v roku 2013 (ŠUBOVÁ 2013). Som veľmi rada, že aj tu sme sa zhodli na tom, že aj keď kontroverznosť ako forma poštekania zmyslov má význam ako marketingový nástroj, nesmie prevládať výchovnovzdelávací charakter múzejných prezentácií a musí si zachovať mieru slušnosti. Ako pozitívny príklad by som uviedla názvy výstav ako *Sex v tráve* o rozmnožovaní hmyzu Múzea Spiša, alebo už spomenutú výstavu *Život zo skúmanky* SMOPaJ. Ako negatívny príklad výstavu *Ludské telo* s detailnou prezentáciou ľudských tiel čínskych ľudí nejasného pôvodu, na čom sme sa v Riu zhodli, že je neetické. Z hľadiska vzdelávania je aj nezmyselné na jednej strane zakazovať na stredných školách všetky pitvy a na druhej strane preferovať ponuku výstavy zameranej po tejto stránke skôr pre študentov medicíny ako pre širokú verejnosť. Tiež som tu kriticky vystúpila proti prezentácii modelu maternice s pošvou v nadrozmernej veľkosti v rámci výstavy prezentovanej vo Fínsku. Tento model bol určený na hranie sa pre deti vstupovaním a vystupovaním do vnútorného priestoru maternice, čo považujem za nevkusné a výchovne aj nezmyselné (ŠUBOVÁ 2012). Takže ďalšou víziou by malo byť aj v budúcnosti využívanie múzeom len takých marketingových nástrojov, ktoré slúžia ako určité lákadlo pre verejnosť, ale vždy len pri zachovaní miery etiky a vkusu.

Už dávnejšie si myslím, že úlohou múzea budúcnosti bude popularizácia vedy. Snažili sme sa o to celých 22 rokov môjho pôsobenia v SMOPaJ. Nie som si istá či sa nám to u nás podarilo presadiť aj za tých 22 rokov, ale o to viac sú potešiteľné súčasné názory z Veľkej Británie z obdobia covid pandémie, že múzeum by sa malo oveľa výraznejšie venovať akútnym celospoločenským problémom práve popularizáciou vedy. Veda je v súčasnosti tak atomizovaná a používa svoje odvetvové špecifické „nárečia“, že si niekedy ťažko rozumejú odborníci i spreď nedávna blízkyh vedných odborov. Múzeum by malo byť miestom komunikácie aktuálnych tém vedeckého poznania, ktoré sa dotýkajú celej spoločnosti. K takým určite patria témy zdravia a životného prostredia. Hlavne dnes vidíme pretlak informácií o mapovaní dát pri testoch či očkovaní proti ochoreniu covid 19, pričom väčšine spoločnosti absolútne chýbajú základné informácie o vírusoch ako prechodných formách života na pomedzí živej a neživej hmoty. Určite je tento hluchý priestor už zapĺňaný mnohými besedami, no vzdelávania nie je nikdy dosť, a práve tu je priestor aj pre múzeá. Čo sa týka foriem, môže sa pri tom jednať aj o výstavu. Ako príklad výstavy, v ktorej sa jedná o popularizáciu vedy uvediem už spomenutú výstavu SMOPaJ *Ohrozený život – zo života bunky*, o vplyve životného prostredia na funkcie bunky, alebo výstavu *Geneticky modifikované organizmy – nádej alebo hrozba 21. storočia?*, o vhodnosti

jednotlivých genetických manipulácií pre zdravie, životné prostredie, či z etického dôvodu. Vhodnou formou pre takéto ciele sú aj prednášky a besedy, čo v našom múzeu organizujeme aj formou ekopoďujatí pre širokú verejnosť. Rovnako vhodné sú aj ankety a vzdelávanie pedagógov ale aj seniorov týmto spôsobom. Popularizácia vedy je náročná z pohľadu komunikácie, kontaktov, aj vhodného nastavenia úrovne, ale výsledky sú nespochybniteľné a určite je to jedna z mnohých ďalších vízií pre múzeum budúcnosti. Pri takýchto náučno-vzdelávacích formách je veľmi vhodné spájanie spoločenskovedných a prírodovedných tém, tak ako nás ony obklopujú aj v živote. Ako príklad uvediem prezentáciu na konferencii ICTOP v Kalkate na tému rodová rovnosť, kde sme predstavili spoločenský aj prírodovedný aspekt tohto celospoločensky aj celosvetovo diskutovaného fenoménu (ŠUBOVÁ 2016). Takto poňaté témy zaujmú určite väčší okruh návštevníkov. Práve pri širšie zvolených témach je veľmi vhodné zapojenie odborníkov z viacerých oblastí vedy a voľba formy diskusné fórum. A práve táto forma bola odporúčaná pre múzeum budúcnosti aj na generálnej konferencii ICOM v japonskom Kjóte, čo by bolo asi zatiaľ poslednou víziou pre múzeum budúcnosti. A ako odporúčané témy boli dané do pozornosti dva okruhy problémov: extrémizmus a migrácia a životné prostredie – biodiverzita a zmena klímy (ICOM Kyoto, 2019).

LITERATÚRA

- HUPKO D., MAJCHROVIČOVÁ V., MICHALÍK T., MAZÍK M., KOCHANOVÁ G., KAUTMAN J. & HANKO J. (2018): Štandardy odborných múzejných činností na Slovensku. – Zväz múzeí na Slovensku, Banská Bystrica, 36 pp.
- ICOM (2019): Museums as Cultural Hubs: The Future of Tradition. ICOM Kyoto 2019, 25 th ICOM General Conference, 1 – 7 September 2019. Report. Kyoto: International Council of Museums (ICOM) and ICOM Kyoto 2019 Organising Committee, 118 pp. – URL: https://icom.museum/wp-content/uploads/2020/03/EN_ICOM2019_FinalReport_200318_website.pdf (17. 9. 2019).
- ŠUBOVÁ D. (2013): Controversial Titles of Museum Activities as Marketing Strategy of the Slovak Museum of Nature Protection and Speleology. – Ms. [prezentácia], 23rd General Conference of the International Council of Museums, August 10 – 17, 2013. – ICOM, Rio de Janeiro, Brazil.
- ŠUBOVÁ D. (2018): New Forms and New Times in Popularization of Scientific Knowledge Following Environment, pp. 117–121. – In 45th Conference of CIMUSET: Technical Heritage & Cultural Identity. 5th – 8th December 2017 – Rabat, Morocco. International Council of Museums, Paris.
- ŠUBOVÁ D. (2019): Digitization of Museum Collections and Archive Funds of the Slovak Museum of Nature Protection and Speleology, pp. 60–65. – In: 46th Conference of CIMUSET, Museums in the Digital World. 15 – 19 October 2018 Ottawa, Canada. – URL: <https://www.fichier-pdf.fr/2019/09/19/cimuset2018-book/preview/page/91/> (18. 5. 2019).
- ŠUBOVÁ D. (2012): Presentation of Projects of the Slovak Museum of Nature Protection and Speleology Supported by the European Union. – In: Brighter Perspectives for Science & Technology Museums. Programme and Abstracts. CIMUSET Conference In Tampere and Helsinki, Finland, 28-th-31st of August 2012, Tampere, Juvenes Print, 72 pp. – URL: https://issuu.com/vapriikki/docs/cimuset_programme_abstracts (16. 9. 2021).
- ŠUBOVÁ D. (2016): Genetic determination of Gender in the Nature and the relationships between Gender. – Ms. [prezentácia], ICOM–ICTOP, Kalkata, India.

- ŠUBOVÁ D., KORENKOVÁ I. & GRESCHOVÁ E. (2018): Akvizičná politika Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva. – Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, Liptovský Mikuláš, 11 pp. – URL: <http://www.smopaj.sk/en/documentloader.php?id=2450&filename=akvizicna%20politika.pdf> (20. 9. 2021).
- WAIDACHER F. (1999): Príručka všeobecnej muzeológie. – Slovenské národné múzeum, Bratislava, 477 pp.